

Prof. Doekes over de kerk (1)

Onderstaand het eerste artikel van prof. Doekes met als titel "Afscheiding".

AFSCHEIDING

Is afscheiding alleen geoorloofd wanneer wij durven verklaren: deze gemeente is een valse kerk? Wij hebben geconstateerd, dat de Geref. Kerken deze regel niet hebben toegepast. Wel wordt er nu mee geschermd om kerkleden en voorgangers te beschuldigen, dat hun optreden in flagrante strijd is met hun belijdenis. Het mes snijdt naar twee kanten; want daardoor worden ook anderen bedreigd, die in hun geweten nog een zware worsteling doormaken.

Intussen leert onze Confessie deze regel niet. Was dit wèl het geval, dan zou zij verder gaan dan het Woord van God. Want ook in de Schrift is deze regel niet te vinden.

Over wie spreekt de Belijdenis, wanneer zij ons het vreselijk beeld van de valse kerk voorhoudt? Dat is nog altijd een omstreden vraag. Ds. Vonk heeft destijds in zijn waardevol werk over de Ned. Geloofsbelijdenis daarop een overtuigend antwoord gegeven: „*Het gaat hier om de toenmaals bestaande Roomse kerk. Dié heeft de Bres bedoeld met z'n kwalificatie "valse kerk". Háár enig en alleen . . . De kwalificatie van valse kerk is in art. 29 uniek bedoeld. Zij is daar enig en alleen voor de Roomse bedoeld door de kerk in de Nederlanden van 1561 . . . Die term is, dankzij art. 29, bepaald historisch bezet en nog lang niet vacant*". Ds. Vonk waarschuwt daarom tegen het toepassen van deze vreselijke kwalificatie op een andere dan de Roomse kerk. "Het zou wellicht beter zijn in zo'n geval, wanneer het dan persé moet, er op te wijzen, dat zulk een kerk ernstige **trekken van gelijkenis** vertoont met de valse kerk van art. 29 oftewel de Roomse. Zoals er in

de reformatie graden en trappen zijn . . . zo zijn die er ook in de déformatie. Pas wanneer die déformatie volledig tot het contrabeeld van art. 29 gevoerd heeft, ware ook de historisch bepaalde kwalificatie van valse kerk te bezigen". Overigens erkent Ds. Vonk, dat het spreken over valse kerken (meervoud) niet in strijd mag worden geacht met het spraakgebruik der gereformeerden in de eerste levensjaren van onze Ned. Geloofsbelijdenis.

Met deze laatste opmerking zijn wij het eens. Wij kunnen het betoog van Ds. Vonk niet onderschrijven, wanneer hij meent dat hier alleen op de Roomse kerk wordt gedoeld. Maar wèl stemmen wij van harte in met wat hij schreef over het concreet en actueel spreken van de Confessie ten aanzien van de valse kerk: *"Evenmin als de Brès met de wáre kerk bedoeld heeft een abstractie, een mogelijkheid die misschien in het geheel geen werkelijkheid was.....zo min heeft hij met zijn drie strepen, waarmee hij in art. 29 scherp en raak de valse kerk schetste, bedoeld een hersenschim, een gedachtending, te tekenen. Welneen. Ten voeten uit zagen de lezers van art. 29 **de Roomse kerk** getekend voor zich staan"*.

Daarover kunnen wij het allen eens zijn. Ds. Vonk gelooft echter niet, dat met de schets van de valse kerk ook de Doperse secten van die tijd bedoeld zijn. Als argument voert hij onder meer aan, dat de trekken van dit beeld *"beslist niet op de Dopersen pasten. Want bij vele Dopersen was de zuivere bediening van het Woord wel terdege een kenmerk van de ware kerk, en bestond metterdaad grote liefde voor dat Woord"*. Ook van de vijf zogenaamde sacramenten, die de Roomse kerk naast doop en avondmaal had aangenomen, wilden de Dopersen evenmin weten als de Gereformeerden. En tenslotte: de tucht was door de Dopersen onderling wel tot iets bespottelijks gemaakt, maar men kan niet zeggen dat de Gereformeerden door de Dopersen systematisch werden vervòlgd. Ds. Vonk kan dan ook onmogelijk inzien dat de Brès in zijn schets van de valse kerk daarmee tegelijk tegen de doperse secten heeft willen waarschuwen.

Het is voor ons momenteel niet nodig, in deze interessante kwestie een beslissing te nemen. Het gaat hier alleen om de vraag: hebben De Brès en Calvijn en de Gereformeerde Kerken in die dagen aan de gelovigen in de Doperse gemeente de

eis gesteld, dat zij die gemeente enkel en alleen mochten verlaten in de overtuiging: deze gemeenschap is een valse kerk?

Het zal uiterst moeilijk of zelfs onmogelijk zijn, daarvoor het bewijs te leveren, Het was voor de gereformeerden in die tijd niet moeilijk aan te tonen, dat de Roomse kerk de valse kerk was. Maar de strijd tegen de Doperse gemeenten vertoonde in veel opzichten een ander beeld. Toch hebben De Brès en de andere gereformeerden met kracht zich tegen de Dopersen gekeerd. Zij hebben Gods kinderen opgeroepen, die vergaderingen te verlaten en zich bij de ware kerk te voegen. Doperse voorgangers gaven door hun prediking en hun ideeën in veel gevallen een verkeerde invloed uit op hun volgelingen (enkele voorbeelden daarvan noemt de Belydenis in art. 36, en ook in art. 34 en 18). Daarom hebben de gereformeerden tegen deze beweging gewaarschuwd. Zij verheugden zich, wanneer gelovigen zich niet langer daarbij voegden, maar hun plaats vonden in de ware gereformeerde kerk.

Daarmee willen wij niet beweren, dat de Doperse sectevorming niets te maken had met de ontwikkeling van de valse kerk in deze wereld. Maar wel houden wij rekening met het feit, dat de naam "valse kerk" in de eeuw der Reformatie en ook daarna voornamelijk werd toegepast op de Roomse kerk. Van een tyranniek geformuleerde regel "afscheiding is alleen geoorloofd van de valse kerk" hebben de gereformeerden blijkbaar niet willen weten.

Dat was, voorzover ons bekend, ook niet het geval in de tijd van de Remonstranten. Toen de gereformeerden zich genoodzaakt zagen, de remonstrantse prediking van sommige voorgangers te ontwijken, gingen ze in andere plaatsen kerken. Hebben zij toen tegelijk de gemeente, met wie zij toen niet meer vergaderden, voor een valse kerk verklaard? Iets dergelijks is ons niet bekend. Na de Dordtse synode hebben de Gereformeerde Kerken tot in onze tijd een aantal Remonstrants-Gereformeerde gemeenten tegenover zich gezien. Is daarop de kwalificatie "valse kerken" van toepassing verklaard? En hoe staat het in dit opzicht met de vergaderingen van de Labadisten en zoveel anderen? 't Is waar: deze laatstgenoemde groepen datéren niet uit de tijd waarin onze geloofsbelijdenis werd opgesteld. Maar ook in die tijd wemelde het in Nederland

van groepen of secten die zich met de naam der kerk bedekten. Heeft men die alle toen zonder onderscheid als valse kerken veroordeeld? Het tegendeel is waar.

In ieder geval is het, gezien de historische gegevens, al hoogst onwaarschijnlijk (om het maar zacht te zeggen) dat de Confessie bedoelt te zeggen: men mag zich alleen maar afscheiden van de valse kerk. Wel bindt zij ieder op het hart, dat allen schuldig zijn zich bij de ware kerk te voegen en daarmee te verenigen, en de eenheid der kerk te onderhouden. Opdat dit (!) te beter onderhouden kan worden, is het de plicht van alle gelovigen, zich af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn, en zich te voegen tot deze vergadering. Men moet het lichaam en de gemeenschap van de ware kerk onderscheiden van alle sekten die zeggen dat zij de kerk zijn.

Alle sekten - worden die in de Belijdenis zonder onderscheid voorzien van het etiket "valse kerk"? Dat is nog de vraag! In ieder geval kunnen wij vaststellen dat in art. 28-29 nergens de regel ons wordt voorgehouden: afscheiding is alleen geoorloofd ten aanzien van een gemeenschap, die uitdrukkelijk als valse kerk door ons moet worden gebrandmerkt.

Wat leert de Confessie dan wèl over het onderscheid tussen de ware en de valse kerk? In art. 28 legt zij alle nadruk op de roeping, die voor ieder zonder onderscheid van kracht is: zich te voegen bij en te verenigen met de ware kerk.

Juist om deze roeping gehoorzaam na te komen is het onze plicht, ons af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn. Want allen die zich van deze ware kerkvergadering afscheiden of zich niet daarbij aansluiten, die handelen in strijd met het gebod des Heren.

Zo spreekt de Belijdenis in art. 28 over de ware kerk. Alleen zijdelings, in verband daarmee, zegt zij iets over hen "die niet van de kerk zijn". Wie worden daarmee bedoeld? Wij willen die vraag nog een ogenblik onbeantwoord laten. Eerst merken wij nog op, dat ook in art. 29 de ware kerk alle aandacht vraagt. In deze

wereld vol misleiding, in de wirwar van allerlei kerken is het onze roeping, nauwkeurig uit Gods Woord te onderzoeken welke de ware kerk is. Haar lichaam en haar gemeenschap moet men wel onderscheiden van alle secten, die eveneens pretendéren dat zij de kerk zijn.

Wanneer de Belijdenis in verband daarmee ons ook wijst op de vreselijke verschijning van de valse kerk, dan zegt zij daarmee niet zómaar ineens: al die secten zijn als valse kerk te brandmerken. Nog minder geeft zij steun aan een theorie van pluriformiteit: er zitten overal wel gelovigen, en dus is de ware kerk verspreid onder die secten. De Belijdenis houdt zich aan de Schrift.

Prof. Doekes over de kerk (Inleiding)

De woelige jaren '60

In de jaren '60 van de vorige eeuw zijn de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) bewaard voor allerlei dwaalleer. Een aantal kerkleden, waaronder ambtsdragers, sprak in een zogenaamde "Open Brief" over een 'vrijmakingsgeloof' met betrekking tot de 'ware kerk' wat zou heersen in de Gereformeerde Kerken: *"Zo stuwt het 'vrijmakingsgeloof' al jaren de centrale beweging in onze kerken. Een geloof dat soms officieel kerkelijk, maar veelal semiofficieel, ten nauwste verbonden wordt aan onze geloofsbelijdenis. De vrijmaking vond plaats overeenkomstig art. 28 N.G.B. Het zou geweest zijn een zich voegen bij de ene ware kerk, die onze geloofsbelijdenis conform de Schriften kent. Deze ware kerk wordt in deze landen vergaderd op de aloude grondslag van de Gereformeerde Kerken, nl. Gods Woord en de drie formulieren van enigheid, terwijl haar kerkelijk samenleven alhier wordt geregeld door de Dordtse kerkenordening. De vrijmaking, die tegen confessionele insluipsels en kerkrechtelijke misgrepen en verschuivingen het historisch Gereformeerd karakter van de kerk alhier handhaafde, bewaarde ons zo bij Gods ene kerk op aarde. Zo werd het tot een*

confessionele aangelegenheid herleid, dat de bedding van Christus' kerkvergaderende activiteit via de vrijgemaakte kerken loopt. Zodanig, dat wie in deze stroom wil meegenomen worden, zich met de vrijgemaakte kerken heeft te verenigen. Alsook, dat wie hereniging zoekt met zijn gescheiden broeders, uit de koers raakt. Want wie niet met Christus vergadert, die verstroot. (...) Doordat dit vrijmakingsgeloof zo met confessioneel gezag bekleed wordt, wordt dit geloof voor velen onder ons wel zeer verbindend. Het waarachtig kerklidmaatschap komt ermee in het geding. (...) En zo zijn er de spanningen.”[1]

De opstellers van de “Open Brief” schuwden niet te spreken over een “vrijmakingsideologie” en een “klein vaderlands gedoe”. Zij zagen als ‘oplossing’ voor de resulterende ‘spanningen’ het volgende voor ogen: “Wij menen echter dat wij dan nu ook heel de verdere weg van de vrijgemaakte kerken rustig in de handen van onze Heer kunnen leggen, zònder over de zin en de bedoeling van de Vrijmaking in het kader van Christus' kerkvergaderingsplan te speculeren of ook vanuit allerlei beschouwingen daarover ons handelen te laten stuwen.”

Het *klinkt* in ieder geval ‘vertrouwend’ en ‘gelovig’!

De kerk in de 21^e eeuw

In het Gereformeerd Kerkblad De Bazuin is de overgang van prof. dr. J. Douma van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv) naar de Gereformeerde Kerken Nederland (GKN) besproken.[2] Voornoemde prof. Douma heeft, blijkens de bespreking in ‘De Bazuin’, twee redenen genoemd om zich niet te voegen bij De Gereformeerde Kerken (DGK): het oordeel van DGK over de GKv als ‘valse kerk’ en het oordeel van DGK over zichzelf als ‘enige ware kerk in Nederland’.

In de bespreking in ‘De Bazuin’ wordt terecht opgemerkt dat het hierbij niet gaat om ‘etiketten plakken’, maar om de toepassing van de geloofsbelijdenis over ware en valse kerk: “De vraag die er echt toe doet is echter of de kenmerken die art. 29

NGB voor ware kerk en valse kerk hanteert, van toepassing zijn.”

In het artikel in ‘De Bazuin’ wordt daarna gesteld: “Maar vóór deze vraag aan de orde komt, moet er eerst duidelijkheid zijn over een andere vraag: heeft DGK de genoemde benamingen wel ooit zo uitgesproken? Als deze vraag ontkennend wordt beantwoord, zullen de gronden voor de kwalificatie van DGK als radicale groepering toch moeten wegvallen? Ik hoop dat prof. Douma dit toestemt. (...) Nu, wat Doumas eerste grond betreft omdat de GKv volgens hen een valse kerk geworden was, kunnen we vrijmoedig stellen: dit is door degenen die zich hebben vrijgemaakt in 2003 zo niet gesteld. We citeren de akte van vrijmaking: Met grote droefheid moeten wij constateren dat de Gereformeerde Kerken dan ook niet langer gezien kunnen worden als ware Kerk (artikel 29 Nederlandse Geloofsbelijdenis).”

Ware en valse kerk

Zowel de opstellers van de Open Brief als een voorganger in de GKN menen een ‘vrijmakingsgeloof’ te ontdekken waardoor ze zich niet (langer) bij de kerk willen voegen. Een interessante en belangrijke vraag is, of deze huiver voor een zogenaamd ‘vrijmakingsgeloof’ ontstaat omdat men zelf ánders, namelijk niet Schriftuurlijk-confessioneel, denkt over de kerk.

We zullen deze laatste vraag hier momenteel niet trachten te beantwoorden. Laten we eerst eens luisteren naar wat prof. dr. L. Doekes (1913-1997) in de woelige jaren '60 in een aantal artikelen heeft geschreven met betrekking tot ‘afscheiding’ en de ‘valse kerk’.[3] Deze artikelen werden ons enige tijd geleden door een broeder toegestuurd. Mogen ze ons helpen ook in de 21^e eeuw bewaard te blijven bij de zuivere leer.

[1] De ‘Open Brief’ is geschreven in 1966. Op internet te raadplegen via: <http://www.ngk.nl/docs/openbrief.pdf> [14-10-2015].

[2] S. de Marie, 'Professor J. Douma verlaat GKv', *Gereformeerd Kerkblad De Bazuin* 8-37 (2014): pp. 497-500. Op internet te raadplegen via: <http://www.gereformeerdkerkbladdebazuin.nl/artikel/1444> [14-10-2015].

[3] Deze artikelen zijn resp. 16 maart, 30 maart, 4 mei 1968 gepubliceerd in de "Utrechtse Kerkbode" en opgenomen in het "Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht".